

דְּרָשׁוֹת

בס"ד

פרשות בהר - בְּחֻקְתֵי, תש"פ, מספר 1368

על התפר שבין פרשת "בהר" לפרשת "בְּחֻקְתֵי"

יהודה יונגסטר

נוצריים לתנ"ך.² לאיזה משני סוגים אלה נצרך את המקרה שבו אנו דנים?

ראשית, יש להראות כי החלוקה לפרקים כאן אכן שגויה,³ שכן שני הפסוקים האחרונים של פרשת "בהר" הם בעלי אופי של פסוקי סיום, המתאימים למבנה של פרשת "בהר":
לא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים וּפְסֵל וּמִצֵּבָה לֹא תִקְיְמוּ לָכֶם וְאֲבָן מְשִׁכִית לֹא תִתְּנוּ בְּאֶרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם.

החתימה במצוות השבת מחזירה אותנו לפתיחת הפרשה: "וְשִׁבְתָּהּ הָאָרֶץ שִׁבְתָּ לָהּ" (וי' כה:ב), וכך מתקבל מבנה של חתימה מעין הפתיחה, שהוא מבנה ספרותי רווח בתורה. אך האם מדובר בטעות בתום לב מתוך חוסר הבנה,⁴ או שמא מדובר בסילוף מגמתי?

האפשרות שלפיה מדובר בטעות שבתום לב עשויה להתבסס על שאלת הקשר התוכני בין שני הפסוקים שלנו לבין הקטע שהם צמודים אליו. הנושא האחרון של פרשת "בהר" עוסק בחובה לגאול אדם מישראל שנאלץ להימכר לעבד "לְגֵר תּוֹשֵׁב עִמָּךְ אוּ לְעֵקֶר מְשִׁפַּחַת גֵּר" (וי' כה:מז), לאחר שירד מנכסיו. מיד אחריו באים שני הפסוקים שלנו, העוסקים באיסור עבודה זרה ובמצוות השבת. רש"י ורמב"ן, בעקבות חז"ל בספרא, משתמשים בכלים מדרשיים כדי להסביר שאכן יש קשר בין נושאים אלה. רש"י סבור שפסוקים אלה מתריעים על הסכנה הרוחנית האורבת לישראל העובד בביתו של נוכרי, שמא ילמד ממעשיו, יעבוד אלילים ויחלל את השבת. רמב"ן מציע, שהתורה מוטרדת מהחשש שהשעבוד של העבד הישראלי לאדונו הנוכרי יקשה עליו לקיים את המצוות, ולכן היא חוזרת ומדגישה את חשיבות קיומן. למרות פירושים אלה, אם אכן שני הפסוקים הם חתימה של פרשת "בהר" כולה, אין הכרח לקשור אותם לפרשיה שאליה הם צמודים.

למרות שפרשות "בהר" ו"בחוקתי" נקראות בנפרד בשנים מעוברות, חיבורן בשנים פשוטות אינו רק עניין טכני הנוגע למחזור הקריאה החד-שנתי המקובל; הן קשורות זו לזו בקשר הדוק: פרשת "בהר" מצווה על שבת הארץ, ופרשת "בְּחֻקְתֵי" מציינת כי העונש המתואר בה הוא גמול על אי שמירת שבת הארץ: "אֲזַ תִּרְצָה הָאָרֶץ אֶת שִׁבְתָּתֶיהָ כֹּל יְמֵי הַשָּׁמָה וְאַתֶּם בְּאָרֶץ אֲיִבִיכֶם אֲזַ תִּשְׁבַּת הָאָרֶץ וְהִרְצַת אֶת שִׁבְתָּתֶיהָ" (וי' כו:לד).

הנה, על פי סדר הפרקים המקובל בדפוסים, הגבול בין הפרשות נמצא שני פסוקים לאחר תחילת פרק כ"ו, ופרשת "בְּחֻקְתֵי" נפתחת בפסוק ג' של פרק זה. גבול זה מתאים לחלוקה הגרפית של התורה שבכתב, כפי שהיא מקובלת במסורת ישראל: פסוקים א' וב' מופרדים מפסוק ג' באמצעות רווח בטקסט, היוצר "פרשה", כך שתחילתה של פרשת "בְּחֻקְתֵי" היא אכן תחילת "פרשה". נמצא, כי לפי החלוקה היהודית, הנושא החדש מתחיל רק בפסוק ג' של פרק כ"ו, ואילו לפי החלוקה לפרקים, שהיא חלוקה נוצרית,¹ הנושא החדש מתחיל שני פסוקים קודם לכן.

יש לציין, כי בדרך כלל סופי הפרקים מתאימים לסופי הפרשות. לכן, בכל מקום שבו יש הבדל בין החלוקות מעניין לבחון את סיבת ההבדל. על חלק מן ההבדלים ניתן להראות כי מדובר בהבנה שגויה של מחלק הפרקים, אך במקרים אחדים נראה כי מדובר בסילוף מגמתי, שהמניע שלו הוא הרצון להחדיר רעיונות

* הרב ד"ר יהודה יונגסטר, ראש המכון התורני הגבוה שעל-יד המכללה האקדמית אשקלון, רב קהילת "שירת אהרן" בגבעת שמואל ומרצה במכללת "אורות ישראל", רחובות.
** לע"נ בנו אהובנו, שמשון אברהם ז"ל שיום השנה לפטירתו, כ"ז באייר תשע"ד, יחול השבוע. תנצב"ה
1 לסיכום סוגיה זו ראו: איזנברג, י', "על חלוקת הפרקים במקרא", מתוך: שיחות בספר הושע, שיחה ד',

2 ראו איזנברג, שם.

3 איזנברג, שם.

4 כפי שסבור איזנברג.

ישראל: האיסור על עבודה זרה והמצווה על שמירת 'שבת בראשית' מקבלים משנה תוקף בארץ ישראל, באופן דומה למצוות שבת הארץ. כשישראל אינם יושבים עצמאיים בארצם שלהם, יקשה עליהם לממש באופן מלא את שני הרעיונות הגדולים האלה: דחייה מוחלטת של רעיונות אליליים ויישום של רעיון השבת לסוגיו. פסוקי הסיום האלה מאירים את שתי המצוות הללו, הפונות אל האדם הבודד, באור לאומי: שני הרעיונות הללו, דחייה מוחלטת של העבודה הזרה ושמירת יום השבת, יומושו באופן מלא רק אם עם ישראל יהיה חופשי בארצו, כשאינו נתון לשליטתם של זרים וגם לא להשפעת תרבותם.

מסר זה מועצם בפרשת "בְּחֻקְתֵי": הישיבה בארץ תוך הליכה בחוקות התורה היא היישום המלא של הרעיון התורני, ולכן מביאה בכנפיה ברכת שפע. מן הצד השני, מאישה במצוות הארץ מבטאת מאישה ברעיון הקושר בין התורה ככלל לבין הארץ, ולפיכך גוררת גלות. לכשתמצי לומר, זהו המשולש עם-תורה-ארץ.

ייתכן אפוא, כי מחלק הפרקים הבין היטב את המשמעות של שתי הפרשות האלה, וניסה לטשטש אותה באמצעות העברת שני הפסוקים שלנו ממקומם בסוף פרשת "בהר" אל תחילת פרשת "בְּחֻקְתֵי". העברת הפסוקים ממקומם כפסוקי חתימה, והעמדתם כפסוקי פתיחה, מנסה לנתק בין שתי הפרשות ולהפוך את פרשת הגמול לפרשה העוסקת במצוות בהקשר אישי, מחד גיסא, ואוניברסלי, מאידך גיסא, אך ללא הקשר לאומי. כך אפשר שתיטשטש הזיקה המפורשת בין שתי הפרשות, המחברות עם, תורה וארץ ("אֲזַ תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שְׁבִתְתֶיךָ").

לשמחתנו, בתודעתנו אנו – קוראי פרשות "בהר-בְּחֻקְתֵי" ולומדיהן – לא נתקבעה החלוקה לפרקים, אלא דווקא החלוקה של מסורת ישראל על כל המשמעויות הגלומות בה.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי – אוניברסיטת בר אילן
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

מעטה, מי שאינו מודע למבנה של חתימה מעין הפתיחה, ואינו מוכן לקבל את הפירושים המדרשיים, יכול להסיק בקלות שיש לנתק את שני הפסוקים מהקטע הקודם, ולהצמידם לפרשה הבאה.

יש לציין, כי הצמדת שני הפסוקים לפרשה שלאחריהם אינה מציגה פתרון הקשרי טוב במיוחד, שכן פרשת "בְּחֻקְתֵי", פרשת הגמול, עומדת בפני עצמה, ואינה זקוקה לפתיח כלשהו. וגם אם היא זקוקה לפתיח כזה, בהיותה פרשיית גמול כללית – מדוע שתפתח דווקא באיסור עבודה זרה ובמצוות השבת? כיוון שכך, ננסה לבחון את האפשרות שמא חלוקת הפרקים אינה טעות, אלא מהווה שינוי מגמתי ומודע.

לשם כך נחזור לתחילת הדברים. הערנו, כי הכתוב עצמו קושר את פרשת "בְּחֻקְתֵי" לפרשת "בהר" באמצעות הפסוק "אֲזַ תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שְׁבִתְתֶיךָ כֹּל יְמֵי הַשָּׁמָה וְאַתָּם בְּאֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם אֲזַ תִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ וְהִרְצִתָּ אֶת שְׁבִתְתֶיךָ" (וי' כו:לד). למעשה, שתי הפרשות מהוות יחידה אחת, שבה נושא מרכזי של שתיהן: ארץ ישראל. מצוות השמיטה והיובל הנידונות בארוכה בפרשת "בהר" הן מצוות מיוחדות לארץ ישראל ולעם ישראל בזמן שהוא יושב עליה לבטח; הברכה המובטחת בפרשת "בְּחֻקְתֵי" היא ברכת הארץ: "וְיִשְׁבְּתֶם לְבֶטַח בְּאֶרְצְכֶם" (וי' כו:ה). ומן העבר השני, שיאה של התוכחה הוא איום הגלות: "וְאַתָּם אֲזַרְהוּ בְּגוֹיִם וְהִרְקִיתִי אַחֲרֵיכֶם חָרֵב וְהִיְתָה אֶרְצְכֶם שְׁמָמָה וְעֲרִיכֶם יְהִי חָרְבָה" (שם:לג).

לאור נתון מרכזי זה מתחדדת שאלת מיקומם של שני פסוקי הסיום של פרשת "בהר": אם אכן עניינן של שתי הפרשות הוא ארץ ישראל, מדוע חתימת החלק הראשון של הצמד הוא באיסור עבודה זרה ובמצוות השבת, שהן מצוות הנוהגות בכל מקום ובכל זמן?

נשים לב, כי השבת מוזכרת בלשון רבים גם בפרשת "בהר": "אֶת שְׁבִתְתֵי תִשְׁמְרוּ" (וי' כו:ב), וגם בפרשת "בְּחֻקְתֵי": "אֲזַ תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שְׁבִתְתֶיךָ" (וי' כו:לד). אם בתוכחה השימוש בלשון רבים מובן, שכן הגלות באה לאחר ביטול שבתות הרבה, בפרשת "בהר" הדברים ברורים פחות. אפשר, כמובן, שלשון הרבים מתייחסת לשבע השבתות שעד היובל, ואולי אף ליובל עצמו, אך אפשר שהתורה רומזת כאן גם לשבת בראשית. מעטה, מקומם של הפסוקים על איסור עבודה זרה והדרישה לשמירת השבת, בין שני החלקים העוסקים בארץ ישראל, עשוי להאיר את שני הציוויים הללו באורה של ארץ